

Kontrol Odağı ve Eleştirel Düşünmenin Üniversite Öğrencilerinin İlişki Doyumsuzluklarına Verdikleri Tepkiler Üzerindeki Yordayıcı Rolü

Okan Cem Çırakoğlu
Başkent Üniversitesi

Esin Tezer
Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Özet

Bu çalışmada kontrol odağı ve eleştirel düşünmenin üniversite öğrencilerinin duygusal ilişkilerindeki doyumsuzlukları ele alış biçimleri üzerindeki rolü araştırılmıştır. Araştırmaya Ankara'da bulunan beş üniversitenin farklı fakültelerinden 580 (373 kız ve 207 erkek) üniversite öğrencisi katılmıştır. Araştırmanın tüm aşamalarında tesadüfi (convenient) örneklem yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın ilk aşamasında İlişki Problemlerine Tepkilerim Ölçeği'nin (İPTÖ - My Responses to Relationship Problems Scale) Türkçe'ye uyarlaması yapılmıştır. İPTÖ bireylerin yakın duygusal ilişkilerinde yaşadıkları doyumsuzluklara yönelik verdikleri tepkileri ölçmek için geliştirilmiştir. Ana çalışmada, kontrol odağı ve eleştirel düşünmenin doyumsuzluk tepkileri üzerindeki etkilerini test edebilmek için aracılı regresyon analizleri kullanılmıştır. Sonuçlar kontrol odağının terk etme, dile getirme ve ihmal puanlarını anlamlı biçimde yordadığını göstermiştir. Kontrol odağının terk etme ve ihmal puanları üzerinde negatif, dile getirme puanları üzerinde ise pozitif etkisi olduğu görülmüştür. Son olarak, terk etme ve dile getirme puanlarının eleştirel düşünme tarafından anlamlı olarak yordandığı belirlenmiştir. Eleştirel düşünmenin dile getirme puanları üzerinde pozitif, terk etme puanları üzerindeyse negatif etkisi olduğu bulunmuştur. Araştırmanın bulguları yakın ilişkiler, kontrol odağı ve eleştirel düşünme literatürü ışığında tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Romantik ilişkiler, kontrol odağı, eleştirel düşünme, yakın ilişkilerde doyumsuzluk

Abstract

In the present study, the role of locus of control and critical thinking in handling dissatisfactions in the romantic relationships of university students was examined. Five hundred and eighty university students (373 females, 207 males) from different faculties of five universities located in Ankara voluntarily participated in the study. Convenient sampling procedure was used in all phases of the study. In the first phase of the study, My Responses to Relationship Problems Scale (MRRPS) was adapted into Turkish. MRRPS was originally developed to measure individuals' responses to dissatisfactions in their close relationships. In the main study, four separate, moderated regression analyses were conducted to assess the predictive role of locus of control, critical thinking, and their interaction on exit, voice, loyalty and neglect responses. The results indicated that locus of control significantly predicted exit, voice and neglect scores. While locus of control had negative effects on exit and neglect scores, it had a positive effect on voice scores. Finally, critical thinking significantly predicted exit and voice scores. The effect of critical thinking on voice scores was positive and its effect on exit scores was negative. The findings of the present study were discussed in the framework of locus of control, critical thinking and close relationships.

Key words: Romantic relationships, locus of control, critical thinking, dissatisfaction in close relationships

Yazışma Adresi: Yrd. Doç. Dr. Okan Cem Çırakoğlu, Başkent Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Bağlıca Kampusu, Eskişehir Yolu, 20. km. 06810 - Ankara

E-posta: okanc@baskent.edu.tr

Yazar Notu: Bu makale ilk yazarın, ikinci yazarın danışmanlığında tamamladığı doktora tezinden elde edilmiştir.

Romantik ilişkilerin ergenlerin ve gençlerin sosyal gelişiminde ve yetişkinlik rollerinin benimsenmesinde önemli bir rol oynadığı açıktır. Bu nedenle ergenlerin romantik ilişkileri farklı alanlarda çok sayıda araştırmaya konu olmaktadır (örn., Abowitz, Knox, Zumsan ve Mcneely, 2009; Bevan, 2010; Smith, Welsh ve Fite, 2010). Doğası gereği insan ilişkileri tümüyle sorunsuz ve problemlerden uzak değildir. Romantik ilişkiler de dahil olmak üzere kişilerarası ilişkilerin her biçiminde kaçınılmaz olarak bazı sorunlar, çatışmalar ya da doyum-suzluklar ortaya çıkar. Romantik ilişkilerdeki doyum-suzluk, Rusbult (1980) tarafından geliştirilen ve bireyin bir romantik ilişkiyi neden sürdürdüğü ile ilgili süreçleri açıklamaya çalışan yatırım modeli (investment model) araştırmalarında önemli bir değişkendir. Rusbult ve Zembrodt (1983) bireylerin romantik ilişkilerde doyum-suzluklar belirlediğinde verdikleri tepkileri iki boyutlu bir kadran üzerinde ve dört ana grupta sınıflayabilmişlerdir. Kontrol odağı ve eleştirel düşünme yatınlığı ise kuramsal olarak bireylerin ilişki doyum-suzluklarını ele alma biçimleri, karar verme süreçleri ve davranış repertuarları üzerinde etkili olabilecek iki önemli bilişsel değişken olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çerçevede araştırmanın temel amacı eleştirel düşünme yatınlığı ve kontrol odağının üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilerindeki doyum-suzluklara verdikleri tepkiler üzerindeki etkilerini araştırmaktır.

Bazı araştırmacılar romantik ilişkilerde doyum-suzluklar ortaya çıktığında bireylerin genel olarak iki tür davranış eğilimi içinde olduklarını önermektedirler. Bu yaklaşıma göre, bir romantik ilişki içindeki taraflar incindiğinde, öfkelenildiğinde ya da karşısındakini üzdüğünde temelde iki tür tepki beklenebilir: İlişkiyi sürdürme ve ilişkinin temeline zarar verme (Rusbult, 1980; Rusbult, Zembrodt ve Gunn, 1982). Buna bağlı olarak Rusbult, Johnson ve Morrow (1986a) doyum-suzluklar ve çatışmaların doğasını anlamak için, romantik ilişkilerdeki sorunsal durumlara verilen tepki alanının betimlenmesi ve sınıflandırılması gerektiğini ileri sürmüşlerdir.

Rusbult ve Zembrodt (1983), çok boyutlu ölçeklendirme yöntemi kullanarak duygusal ilişkilerde doyum-suzluk tepkilerini sınıflandırmayı başarmışlardır. Rusbult ve Zembrodt'un çalışmaları dört temel tepki kategorisi ortaya koymuştur: Terk etme, dile getirme, sadakat ve ihmal. Rusbult ve Zembrodt tarafından kullanılan tepki sınıflaması bu araştırmanın kuramsal çerçevesini oluşturmaktadır. Romantik ilişkilerde doyum-suzluğa verilen tepkilerin oluşturduğu temel kategoriler aşağıda betimlenmiştir.

Terk Etme: İlişkiyi bitirmek ya da aktif olarak zarar verici bir şekilde davranmak (örn., resmen ayrılmak, ayrı bir eve taşınmak, sadece arkadaş olmaya karar vermek,

boşanmak, aktif olarak ilişkiye zarar vermek, ayrılma tehtidinde bulunmak).

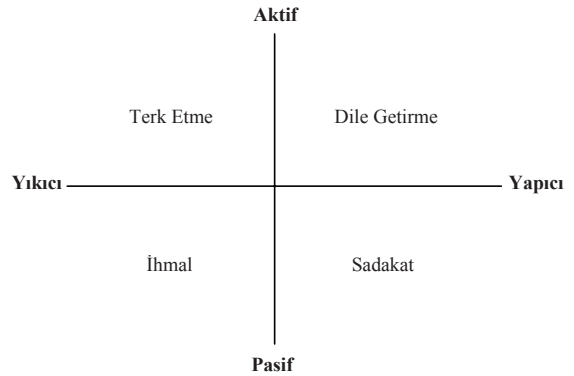
Dile Getirme: Durumu düzeltmek için aktif ve yapıcı bir şekilde davranmak (örn., sorunları tartışmak, uzlaşmak, bir profesyonelden ya da bir arkadaştan yardım aramak, çözümler üretmek, partnere canını neyin sıkıldığını sormak, kendini ya da partneri değiştirmeye çalışmak).

Sadakat: Pasif, ama iyimser bir şekilde durumun düzelmesini beklemek (örn., başkaları eleştirdiğinde parneri desteklemek, ilişkinin sembollerini kullanmaya devam etmek, işlerin düzelmesi için dua etmek).

İhmal: Pasif bir şekilde koşulların kötüleşmesine izin vermek (örn., partneri ihmal etmek ya da birlikte daha az zaman geçirmek, sorunları tartışmayı reddetmek, partnere kötü davranmak).

Terk etme, dile getirme, sadakat ve ihmal kategorileri birbirinden iki boyutta ayrılır. Bu tepkiler ilk olarak, *yapıcılık* ve *yıkıcılık* boyutunda farklılık gösterir. Dile getirme ve sadakat, bir ilişkiyi sürdürme niyeti taşıyan yapıcı davranışlardır. Diğer yandan, terk etme ve ihmal bir ilişki için yıkıcı davranışlardır. İkinci boyut ise *aktiflik* - *pasiflik* boyutudur. Terk etme ve dile getirme, bireyin o an var olan sorunla ilgili doğrudan eylemde bulunduğu aktif tepkilerdir. Tersine, ihmal ve sadakat ise pasif tepkilerdir.

Rusbult ve Zembrodt (1983) tarafından geliştirilen bu davranış sınıflama yöntemi özellikle Rusbult'un (1980) yatırım modeli kapsamında çok sayıda araştırmada kullanılmıştır. Rusbult'a (1980) göre ilişki bağlanımının üç temel belirleyicisi ilişki doyumunu, seçenек-

Şekil 1. Terk Etme, Dile Getirme, Sadakat, İhmal Tepkileri ve İlgili Boyutlar (Rusbult ve Zembrodt, 1983)

lerin niteliği ve ilişki yatırımının düzeyidir. Bu modelin öngörülerini destekleyen çok sayıda araştırma bulunmaktadır (Lin ve Rusbult, 1995; Rusbult ve Buunk, 1999; Rusbult ve ark., 1991). Çıkma ilişkisi içinde olan 68 çiftle yapılan bir çalışmanın bulguları yıkıcı davranışlar (terk etme ve ihmal) gösteren partnerlerin ilişkideki işlevselliklerinin yetersiz olduğunu göstermektedir (Rusbult, Johnson ve Morrow, 1986a). İlişki içindeki yüksek işlevsellik ise diğer partnerin yapıcı davranışları ne kadar sık ve yıkıcı problem çözme yöntemlerini ne kadar az kullandığına dair atıfları ile ilişkili bulunmuştur. Bu çalışma çiftlerin ilişkide yaşadığı olumsuz stresin, bir partnerin yıkıcı davranış gösterdiği durumlarda diğer partnerin de yıkıcı davranması ya da yapıcı davranış göstermemesi durumunda daha yüksek olduğunu göstermektedir. Rusbult ve arkadaşları (1991) tarafından yapılan bir diğer çalışmada ise ilişki doyumsuzluk düzeyi, olası ilişki seçeneklerinin sınırlı ve yatırım düzeyinin yüksek olduğu durumlarda ilişkiye uyumun yüksek olduğu bulunmuştur. Bu alanda yapılan bir meta analiz çalışmasının sonuçları da ilişkideki bağlanım düzeyi ile ilişkideki doyum düzeyi, olası diğer ilişkilerin niteliği ve ilişkiye yatırım düzeyi arasında kuvvetli ilişkiler olduğunu göstermektedir (Le ve Agnew, 2003).

Araştırmanın ikinci önemli değişkeni olan kontrol odağının yakın ilişkilerin doğasını anlamada önemli yapı olduğunu gösteren gösteren çok sayıda araştırmadan söz edilebilir (Camp ve Ganong, 1997; Madden ve Janoff-Bulman, 1981; Miller ve ark., 1986; Myers ve Booth, 1999). Kontrol odağı kavramının kökleri Rotter'ın (1954, 1966) sosyal öğrenme kuramına dayanmaktadır. Rotter'ın kontrol odağı sınıflandırması, içsel kontrolden dışsal kontrole iki kutuplu bir boyutta, davranışın sonuçlarını kimin ya da neyin etkilediğine ilişkin inançları içermektedir. *İçsel kontrol odağı*, gelecekteki sonuçlara dair kontrolün öncelikle kişinin kendisine bağlı olduğu inancını anlatmak için kullanılan bir terimdir; yani, içsel kontrol odağı olan kişiler davranışlarının sonuçlarının, kader, şans ya da başkaları yerine kendi eylemlerinden kaynaklandığına inanırlar. Aynı zamanda, kendi deneyimlerini kendi beceri ve çabalarının kontrol ettiğine de inanırlar. Diğer yandan, *dışsal kontrol odağı*, kontrolün kişinin kendisinin dışında olduğu beklentisine karşılık gelir. Genel olarak kişilerarası ilişkiler açısından bakıldığında, dışsal kontrol odağına sahip olan bireylerin sosyal beceriler açısından daha yetersiz, içsel kontrol odağına sahip bireylerin ise daha başarılı ve sosyal olarak daha güçlü oldukları bilinmektedir (Martin ve ark., 2005). Türkiye'de yapılan bir çalışmada kişilerarası çatışma süreçlerinde içsel kontrol odağı olan bireylerin yüzleşme davranışlarını, dışsal kontrol odağı yüksek olan bireylerin ise kaçınma davranışlarını tercih ettikleri

bulunmuştur (Hisli Şahin, Basım ve Çetin, 2009). Bu çalışmanın bulguları bireylerin kontrol odağı yönelimleri ile aktif ve pasif çatışma çözme davranışları arasında bir ilişki olduğu biçiminde değerlendirilebilir.

Romantik ilişkiler açısından ele alındığında ise içsel kontrolü olan bireylerin ilişkilerindeki doyumsuzlukları kendi davranışlarının olası bir sonucu olarak algılamaları ve yapıcı çözümler aramaları, dışsal kontrolü olan bireylerin ise daha yıkıcı davranışlar göstermeleri beklenebilir. Literatürde bu yaklaşımı destekleyen araştırmalar bulmak mümkündür. İçsel kontrolü yüksek olan bireylerin değişime daha açık oldukları (Dönmez, 1987) ve varolan olumsuz koşulları değiştirmeyi daha çok istedikleri (Dağ, 1991) bilinmektedir. Kikuchi ve Snell (2002; akt., Büyüksahin, 2005) ilişkilerinde dışsal kontrolü yüksek olan bireylerin ailelerini daha az içten ve duygusal algıladıklarını bulmuşlardır. Aynı araştırmada dışsal kontrollü olmak ve aile üyeleri arasında çatışma yaşanması arasında olumlu ilişki olduğu da bulunmuştur. Büyüksahin (2005) tarafından Türkiye'de yapılan bir çalışmanın bulguları da içsel kontrol ile ilişki doyumu arasında olumlu ilişki olduğunu göstermektedir. Literatürdeki bazı araştırma bulguları, içsel kontrol odağının evlilikteki yüksek doyumla ilişkili olduğunu göstermektedir (Camp ve Ganong, 1997; Madden ve Janoff-Bulman, 1981). Miller ve arkadaşları (1986) içsel kontrol odağı olan partnerlerin evlilikte doyum için dışsal kontrol odağı olan partnerlerden daha aktif çaba sarf ettiklerini ve sorun çözme davranışı sergilediklerini bulmuşlardır. Bu araştırma aynı zamanda içsel kontrol odağı olanların, iletişim kurmada ve istedikleri amaçlara ulaşmada daha etkin olduklarını da göstermiştir. Doherty (1981) tarafından yapılan bir çalışmanın bulguları dışsal kontrolü yüksek olan eşler daha başarı yönelimli olduklarını ve bilgi toplama konusunda daha etkili olduklarını göstermektedir. Bulgular bu eşlerin evliliklerinde daha atılgan oldukları ve evlilik problemlerinin çözümünde daha görev yönelimli yöntemler uyguladıklarını göstermektedir. Dışsal kontrolü yüksek bireyler ise evlilik problemleriyle karşılaştıklarında daha pasif ya da tepkisel/saldırgan biçimde davranmaktadırlar. Büyüksahin ve Hovardaoğlu (2007) ilişkideki bireylerin içsel kontrollerinin yüksek olması ile olası başka ilişkilerin daha olumlu değerlendirilmesi arasında olumlu ilişki olduğunu bulmuşlardır. Yukarıda verilen araştırma bulgularıyla birlikte ele alındığında, bu araştırmanın bulguları içsel kontroldeki yükselmenin bireyin ilişki doyumsuzluklarına olumlu yaklaşmasının yanı sıra gerektiğinde başka bir ilişkiye başlama düşüncesine de olumlu yaklaşabileceğini düşündürmektedir. Bir diğer değişle kontrol odağının hem dile getirme hem de terk etme davranışı üzerinde etkili olabileceği beklenebilir.

Duygusal ilişkilerdeki tepki eğilimlerinde kontrol odağının etkilerine değinen sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır. Morrow (1985), yaptığı iki çalışmada içsellik/dışsallık, aktiflik/pasiflik boyutlarıyla birlikte tepki eğilimlerini etkileyebileceğini, ayrıca yaşamlarındaki olaylar üzerinde daha büyük bir kontrol duygusu hisseden bireylerin sorunlu durumlarda aktif biçimde davranma doğrultusunda daha büyük eğilimler gösterdiklerini öngörmüştür. Daha ayrıntılı söylenecek olursa, Morrow içsel kontrol odağı olanların aktif biçimde tepki verme eğilimi gösterebileceklerini öngörmüştür. Diğer yandan, dışsal kontrol odağı olanların ise doyumsuzluk durumlarında daha pasif tepkiler vermelerini beklemiştir. Bu araştırmaların öngörülleri sınırlı destek bulmuştur. Bu iki araştırmadan birinde, içsel kontrol odağının ilişki doyumsuzluklarını aktif biçimde dile getirmeyle pozitif, ilişkiye sadık kalmayla negatif korelasyona sahip olduğu gözlenmiştir.

Araştırmanın diğer değişkenlerinden biri olan eleştirel düşünme yatkınlığı literatürde farklı yaklaşımlarla ele alınan bir bilişsel etkinlik olarak karşımıza çıkmaktadır. 1990 yılında Amerikan Felsefe Derneği tarafından yürütülen Delphi projesinde, eleştirel düşünmenin tanımı konusunda bir görüş birliğine varılmış olmasına karşın, eleştirel düşünmenin bir kişilik yatkınlığı mı yoksa bir beceri kümesi mi olduğu konusundaki tartışmalar, hâlâ sürmektedir (Clifford, Boufal ve Kurtz, 2004; Facione ve Facione, 1992; Facione, Facione ve Giancarlo, 2000). Çağdaş yaklaşımlar, eleştirel düşünmenin kavramsallaştırılması için hem eleştirel düşünme becerilerinin hem de eleştirel düşünme yatkınlığının dikkate alınması gerektiğini önermektedir. Bu araştırmada eleştirel düşünme kavramı Delphi projesinde tanımlandığı biçimiyle bir "yatkınlık" olarak kavramsallaştırılmıştır. Eleştirel düşünme yatkınlığı terimi kişinin çözülmesi gereken sorunlar, düşünülmesi gereken fikirler ya da alınması gereken kararlarla karşılaştığında eleştirel düşünme yönündeki içsel motivasyonuna karşılık gelir. Bu değer, tutum ve eğilimler, bireyin kişiliğinin, sorunu saptama ve usavurma yoluyla sorun çözmeye olası yaklaşımlarını belirleyen boyutlardır (Giancarlo, Blohm ve Urda, 2004).

Literatürde eleştirel düşünme ile karar verme süreçleri arasındaki ilişkiyi destekleyen başka kanıtlar bulmak olasıdır: Türk üniversite öğrencileriyle yapılan bir araştırmada, Kökdemir (2003) yüksek eleştirel düşünme yatkınlığı olan öğrencilerin düşük eleştirel düşünme yatkınlığı olan grupla karşılaştırıldığında karar vermeye ilgili sorulara daha akılcı yanıtlar verdiklerini bulmuştur. Bu araştırma aynı zamanda sözü edilen ikinci grubun karar verme sürecinde, eldeki verilerden çok kısa yollar kullandığını da açığa çıkarmıştır. Bailey (1997) de bilme ihtiyacı yüksek olan bireylerin bilme ihtiyacı düşük olanlarla karşılaştırıldığında ka-

rar verme sürecinde daha ayrıntılı sorgulama yapma eğiliminde olduklarını bulmuştur. Dolayısıyla, bir karar vermek için gereken zaman bilme ihtiyacı düşük olan bireyler için daha kısa olmuştur. Bu bulgular ışığında, yüksek eleştirel düşünme yatkınlığı olan kişilerin iyi problem çözmeye ve karar verme stratejileri sayesinde ilişki sorunlarını daha etkili biçimde ele aldıkları ileri sürülebilir.

Eleştirel düşünme ile romantik ilişkiler arasındaki ilişkilerin doğrudan ele alındığı araştırmaların sayısı oldukça yetersizdir. Bunda eleştirel düşünmenin kavramsallaştırılması ve ölçülmesi konusunda süregelen tartışmaların payı olduğu düşünülebilir. Öte yandan eleştirel düşünme ile genel olarak kişilerarası ilişkiler arasında ilişki olduğunu düşündüren araştırmalar bulunmaktadır. Örneğin, Goldberg (1974) tarafından yapılan bir araştırmada soyut kavramsal sistemler düzeyinde düşünen danışmanlık öğrencilerinin danışmanların duygularını anlamlandırmada ve onların bakış açısını kavramada somut ve kategori düzeyinde düşünen öğrencilerden daha başarılı olduğu bulunmuştur. Ülkemizde yapılan bazı çalışmalar da eleştirel düşünme ve empatik eğilim arasında olumlu bir ilişki olduğunu göstermektedir (Ekinci, 2009). Deal (2004) ise ilişkili ve ilişkisiz bilgiyi ayırtabilme, alternatif açıklamalar düşünebilme gibi eleştirel düşünme becerilerinin ilişkideki bireylerin birbirini daha doğru ve empatik biçimde algılamasına neden olacağını önermektedir.

Eleştirel düşünme yatkınlığı ve beceri düzeylerinin duygusal bir ilişkideki bireyin davranış repertuarında farklılaşmaya yol açabileceği beklenebilir. Eleştirel düşünme süreci bir dizi aktif ve özdenetimli etkinlik gerektirdiği için, bu beceri ve yatkınlık düzeyleri daha yüksek olan bireyler yapıcı biçimlerde davranabilirler. Başka bir deyişle, bu bireylerin olumlu sonuçlar verebilecek bilişsel süreçler ve davranışlarla meşgul olma eğilimi gösterebilmeleri daha olasıdır. Diğer yandan, düşük düzeyde eleştirel düşünme yatkınlığı ve becerilerine sahip olan bireylerin çatışma çözme davranış repertuarları sınırlı olabilir. Sonuç olarak, sürekli bir karar verme ve problem çözmeye süreci içeren romantik ilişkilerde doyumsuzluğa tepkiler ile eleştirel düşünme yatkınlığı arasında bir ilişki öne sürülebilir.

Eleştirel düşünme ve kontrol odağı etkileşimleri, kapsamlı biçimde araştırılmamış olmasına karşın, literatür, iki yapı arasındaki ilişkinin bir kanıtı olarak yorumlanabilecek bulgular sunmaktadır. Yakın bir ilişkideki bireyler için, kanıtlanmış fikirler ya da gerçekler ile varsayımları birbirinden ayırt etmek önemlidir. Romantik bir ilişkideki taraflar gerçeklerden çok kendi varsayımlarına dayanırlarsa, çatışma ve iletişim sorunlarının meydana gelmesi kaçınılmaz olacaktır. Benzer şekilde, problemleri durumlarda ilgili olmayan bilgileri gerçeklerin dışında bırakmak yakın ilişki sorunları-

nin etkili biçimde ele alınmasında gerek duyulan bir diğer beceridir. İki ayrı çalışmada, Williams ve Stack (1972) ile Ducette ve Wolk (1973) içsel kontrol odağı olanların doğru kararlar vermeyi kolaylaştıran ipuçları çıkarmada dışsal kontrol odağı olanlardan daha hızlı olduklarını bulmuşlardır. Ayrıca, içsel kontrol odağı olanlar, dışsal kontrol odağı olanlara göre geçmişteki performansları daha iyi hatırlayabilmektedirler ve sonraki performanslarını tahmin etmek için onların, bu bilgiden yararlanmaları daha olasıdır. Dışsal kontrol odağı olanların, içsel kontrol odağı olanlara göre daha dogmatik oldukları (Sherman, Pelletier ve Ryckman, 1973), doğaüstü (Randall ve Desrosiers, 1980; Scheidt, 1973) ve astrolojik (Jorgenson, 1981) olgulara inanmalarının daha olası olduğu bulunmuştur. Birkaç çalışmada da dışsal kontrol odağı ile paranormal inançlar arasında anlamlı bir pozitif korelasyon bulunmuştur (Allen ve Lester, 1994; Dağ, 1991; 1999; 2002; Peltzer, 2002; Tobacyk, Nagot ve Miller, 1988). Bu bulgular gerçeği arama ve analitikliğin önemini vurgulayan eleştirel düşünme tanımıyla çok tutarlıdır (Facione ve Facione, 1992).

Sonuç olarak hem eleştirel düşünme eğilimi hem de kontrol odağı doyumsuzluk durumlarında bireyin vereceği tepkileri seçmesi aşamasında rol oynayabilecek bilişsel süreçleri içerebilir yapılarıdır. Bu nedenle üniversite öğrencilerinin ilişkilerinde verdikleri doyumsuzluk tepkilerini belirlemede rol oynayabileceği söylenebilir. Yukarıda özetlenen araştırma bulguları ve kuramsal alt yapıya dayanılarak araştırmanın denenceleri aşağıda verildiği biçimde belirlenmiştir.

1. İçsel kontrol odağının daha yüksek düzeyde dile getirme ve sadakat tepkilerini yordaması beklenirken, dışsal kontrol odağının terk etme ve ihmal tepkilerini yordaması beklenmektedir.

2. Yüksek eleştirel düşünme yatkınlığının dile getirme ve sadakat tepkilerini yordaması beklenirken, düşük eleştirel düşünme yatkınlığının terk etme ve ihmal tepkilerini yordaması beklenmektedir.

3. Kontrol odağı × Eleştirel düşünme etkileşiminin doyumsuzluğa verilen tepkileri yordaması beklenmektedir. İçsel kontrol odağı ile yüksek eleştirel düşünme yatkınlığı birlikte dile getirme ve sadakat tepkile-

rini yordayacak, diğer yandan dışsal kontrol odağı ile düşük eleştirel düşünme yatkınlığı birlikte terk etme ve ihmal tepkilerini yordayacaktır.

4. Ayrıca, cinsiyet, kontrol odağı ve eleştirel düşünme arasındaki olası iki ve üç yönlü etkileşimlerin doyumsuzluğa verilen tepkiler üzerindeki etkileri incelenecektir.

Yöntem

Katılımcılar

Araştırmanın örneklemini Ankara'da üç devlet ve iki vakıf üniversitesine devam etmekte olan 580 öğrenciden oluşmuştur (373 kadın ve 207 erkek). Katılımcıların yaş ortalaması 21.11 ($S = 1.76$), ranjı ise 17-29'dur. Erkek katılımcıların yaş ortalaması 20.93 ($S = 1.68$), kadın katılımcıların yaş ortalaması ise 21.29 ($S = 1.86$) olarak bulunmuştur. Araştırmanın amaçları doğrultusunda katılımcılara romantik ilişki deneyimleri sorulmuştur. Anketleri dolduran 18 (% 3.1) katılımcı geçmişte ya da varolan herhangi bir romantik ilişki deneyimi rapor etmedikleri için analizlere alınmamışlardır. Bu nedenle araştırmanın analizleri 562 katılımcının verileri ile yapılmıştır. Katılımcıların romantik ilişkilerinin süreleri ile ilgili betimleyici bulgular Tablo 1'de verilmiştir. Tablodan da görülebileceği gibi geçmişteki ve süregiden romantik ilişkilerin ortalama süresi 15 ile 20 ay arasında değişmektedir.

Veri Toplama Araçları

Demografik Bilgi Formu. Demografik Bilgi Formu, katılımcıların sosyodemografik özellikleri hakkında bilgileri almaya yönelik sorulardan oluşmaktadır. Bu formda katılımcıların yaşları, cinsiyetleri, bölümleri ve sınıf düzeylerini belirlemeye yönelik sorular dışında süregiden ve geçmişteki romantik ilişki deneyimlerini belirlemeye yönelik sorular yer almıştır.

İlişki Problemlerine Tepkiler Ölçeği (İPTÖ - My Responses to Relationship Problems Scale). İPTÖ ilk olarak Rusbult, Verette, Whitney, Slovik ve Lipkus (1991) tarafından geliştirilmiştir. Bu çalışmada da kullanılan son versiyonu ise Kilpatrick, Bissonnette ve Rusbult (2002) tarafından geliştirilmiştir.

Tablo 1. Cinsiyete Göre Romantik İlişki Sürelerinin Ortalama ve Standart Sapmaları

İlişki Süresi (ay olarak)	Kadın		Erkek		Toplam	
	Ort.	S	Ort.	S	Ort.	S
Sürmekte olan romantik ilişkinin süresi	19.96	16.73	17.69	16.39	19.25	16.25
Geçmişteki en uzun romantik ilişkinin süresi	15.63	14.19	16.04	15.06	15.79	14.52

Tablo 2. İPTÖ Alt Ölçekleri Arasındaki Korelasyonlar

	Sadakat	Terk Etme	İhmal
Dile Getirme	.50*	-.49*	-.20*
Sadakat		-.38*	.10
Terk Etme			.32*

* $p < .01$, $n = 326$

Ölçek bireylerin romantik ilişkilerde ortaya çıkan doyumsuzluklara verdikleri tepkilere ait eğilimlerini ölçmektedir. İPTÖ'deki 4 ayrı tepki kategorisi (dile getirme, terk etme, sadakat ve ihmal) 9 noktalı Likert tarzında tasarlanmış 16 madde ile ölçülmektedir (0 = Bunu asla yapmam, 8 = Bu her zaman yaparım) (ölçek maddeleri için bkz. Ek 1). Ölçekteki her bir kategoriden alınabilecek puanlar 0 ile 32 arasında değişmektedir ve yüksek puanlar o tepki kategorisindeki davranışların daha sık kullanıldığını göstermektedir. Bu çalışma partnerler arasındaki etkileşimden çok kontrol odağı ve eleştirel düşünme yatkınlığının bireyin ilişki tatminsizliklerine verdiği tepkileri ne ölçüde yordadığı üzerine odaklanmaktadır. Bu nedenle diğer partnerden veri alınmamıştır.

Ölçeğin güvenilirlik ve geçerlilik çalışması 164 kadın ve 162 erkek katılımcıdan oluşan bir öğrenci grubu ile gerçekleştirilmiştir ($n = 326$). Örneklemin ortalama yaşı 21.14 ve standart sapması 1.46 olarak bulunmuştur. Uyarılama aşamasında ölçek iki uzman tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Orijinal ölçekte çok sayıda İngilizce deyim ve söz grubu bulunduğu için İngilizce'ye tekrar çeviri uygulaması yapılmamış, bunun yerine maddelerin en iyi çevirileri yazarlar arasındaki uzlaşma dikkate alınarak seçilmiştir. İPTÖ'nün alt ölçeklerine ait iç tutarlılık katsayıları sırasıyla dile getirme (.73), sadakat (.59), terk etme (.69) ve ihmal

(.57) olarak belirlenmiştir. İPTÖ alt ölçekleri arasındaki korelasyonlar beklendiği yöndedir (Tablo 2). Geçerlilik sınavı amacıyla Tezer (1986) tarafından Thomas'ın (1976) tanımlarını kullanılarak oluşturulan Çatışma Davranışları Ölçeği maddeleri kullanılmıştır. Bu ölçekte çatışma davranışları Zorlama, Kaçınma, Uyma, Uzlaşma ve İşbirliği olarak tanımlanan beş maddeyle ölçülmektedir. İPTÖ alt ölçekleri ile Çatışma Davranışları Ölçeği'nde tanımlanan beş çatışmayı ele alma biçimi arasında da beklenen yönde anlamlı korelasyonlar elde edilmiştir (Tablo 3). Özetle, İPTÖ'nün psikometrik özellikleri bu çalışmada kullanılması için yeterli bulunmuştur. Ölçeğin Türkçeye uyarılama çalışmasına ait ayrıntılar (doğrulayıcı faktör analizi sonuçları ve geçerlilik bulguları) için Çırakoğlu'nun çalışması (2006) incelenebilir.

Rotter'in İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği (RİDKOÖ). Katılımcıların kontrol odağı yönelimlerini belirlemek için RİDKOÖ kullanılmıştır. RİDKOÖ Rotter (1966) tarafından geliştirilmiş ve Dağ (1991) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Dağ'ın yaptığı çalışmada iç tutarlılık katsayısı .71 olarak bulunmuştur. Toplam 29 maddeden oluşan ölçeğin her maddesi iç ve dış kontrol odağını ölçmek üzere yazılmış iki ifadeden oluşmaktadır. Ölçekte artan puanlar dış kontrol odağı inancındaki yükselmeyi göstermektedir.

California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği (CEDEÖ - California Critical Thinking Disposition Inventory). CEDEÖ, Amerikan Felsefe Derneği (1990) tarafından düzenlenen Delphi projesi sonucunda geliştirilmiştir (Facione ve Facione, 1992). Ölçeğin orijinali Likert tipi 75 maddeden oluşmaktadır (1 = hiç katılmıyorum, 6 = tamamen katılıyorum). Ölçekte yükselen puanlar yüksek eleştirel düşünme eğilimini göstermektedir. Orijinal ölçek 7 alt ölçekten oluşmaktadır. Bu alt ölçekler Doğruyu Arama, Açık fikirlik, Analitiklik, Sistematiklik, Kendine Güven, Meraklılık ve Olgunluk olarak isimlendirilmiştir. CEDEÖ alt ölçeklerinin iç tutarlılık katsayıları .71 ve .80 arasında değişmektedir.

Tablo 3. İPTÖ Alt Ölçekleri ile Çatışma Davranışları Ölçeği Maddeleri Arasındaki Korelasyonlar

	Zorlama	Kaçınma	Uyma	Uzlaşma	İşbirliği
Dile Getirme	-.27**	-.05	.20**	.33**	.18**
Sadakat	-.17**	-.27**	.27**	.36**	.14*
Terk Etme	-.24**	-.02	-.01	-.17**	-.03
İhmal	-.04	.23**	.08	.04	.08

* $p < .05$, ** $p < .01$; $n = 320, 321$

CEDEÖ Türkçe'ye Kökdemir (2003) tarafından uyarlanmıştır. Uyarlama çalışması sonucunda toplam 51 maddeden oluşan 6 bileşen elde edilmiştir. Ölçeğin Türkçe formunda Olgunluk alt ölçeği ayrı bir bileşen olarak belirmemiştir. CEDEÖ'nin Türkçe formunda alt ölçeklerin iç tutarlılık katsayıları .61 ile .78 arasında değişmektedir. Tüm ölçeğin iç tutarlılık katsayısı ise .88 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada tüm ölçek için elde edilen iç tutarlılık katsayısı .84'dür. Her ne kadar ölçek 6 bileşenden oluşmakta ise de bu çalışmada katılımcıların eleştirel düşünme yönündeki genel eğilimlerinin ölçülmesi hedeflendiği için alt ölçek puanları kullanılmamıştır.

İşlem

Çalışmada kullanılmak üzere Demografik Bilgi Formu, İPTÖ, RIDKOÖ ve CEDEÖ sorularını içeren bir anket hazırlanmıştır. Veri toplama araçlarının üzerine araştırmanın amaçlarını açıklayan bir yönerge ek-

lenmiştir. Tüm veriler gönüllülük esasına dayalı olarak sınıf uygulamaları ile toplanmıştır. Veri toplama işlemi yaklaşık 25 dakika sürmüştür.

Bulgular

Bu çalışmada cinsiyetin, kontrol odağı yöneliminin ve eleştirel düşünme eğiliminin İPTÖ alt ölçekleri (dile getirme, sadakat, terk etme, ihmal) üzerindeki yordayısı etkisini görebilmek amacıyla aracılı regresyon analizi kullanılmıştır. Analizlerde Aiken ve West (1991) tarafından önerilen prosedürler izlenerek önce bağımsız değişkenler için ortak etkiler oluşturulmuştur. Bu işlemin amacı multikolinearity problemini engellemektir. İPTÖ alt ölçek puanlarını hangi değişkenlerin yordadığını belirlemek için regresyon analizlerinin ilk aşamasında Eleştirel Düşünme, Kontrol Odağı ve Cinsiyet değişkenleri temel etkiler olarak analize alınmıştır. İkinci aşamada, değişkenler arasın-

Tablo 4. Analizlerde Kullanılan Değişkenlerin Cinsiyete Göre Ortalama ve Standart Sapmaları

	Kadın		Erkek		Toplam	
	Ort.	S	Ort.	S	Ort.	S
Terk Etme	2.91	1.76	2.91	1.69	2.91	1.74
Dile Getirme	4.48	1.54	4.39	1.74	4.45	1.61
Sadakat	3.09	1.41	3.16	1.54	3.11	1.46
İhmal	3.47	1.35	3.35	1.46	3.43	1.39
Eleştirel Düşünme	251.31	24.28	245.69	26.88	249.28	25.37
Kontrol Odağı	13.88	4.11	13.00	4.02	13.56	4.10

Tablo 5. İPTÖ Alt Ölçeklerini Yordayan Değişkenler

Değişkenler	β	t	p	R	R^2
Terk Etme				.32	.10
Kontrol Odağı	.12	2.892	.01		
Eleştirel Düşünme	-.26	-6.118	.001		
Kontrol Odağı x Cinsiyet	.09	2.126	.05		
Dile Getirme				.29	.08
Kontrol Odağı	-.10	-2.389	.05		
Eleştirel Düşünme	.23	5.547	.01		
İhmal					
Kontrol Odağı	.14	3.236	.01	.16	.02

daki ikili ve üçlü ortak etkiler girilmiştir. Analizlerde kullanılan değişkenlere ait betimleyici bulgular Tablo 4'de, regresyon sonuçları ise Tablo 5'de verilmiştir.

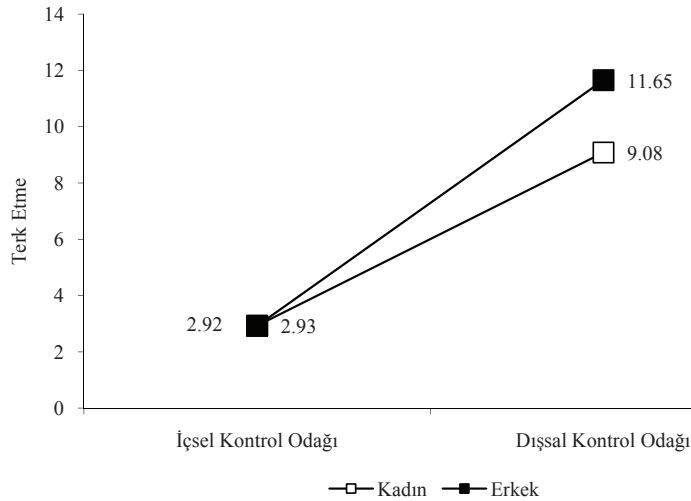
Terk etme alt ölçeği için yapılan analizin birinci basamağında Kontrol Odağı ve Eleştirel Düşünme değişkenlerinin terk etme davranışlarını anlamlı biçimde yordadığı bulunmuştur. Bu değişkenlere ait temel etkiler varyansın % 10'unu açıklamıştır ($R = .31, F_{3,538} = 18.344, p < .001$). İkinci aşamada ise yalnızca Cinsiyet x Kontrol Odağı ortak etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir ($\beta = .09, p < .05$). Şekil 2'den de görülebileceği gibi erkek katılımcıların terk etme puanları kontrol odağı dışsal olduğunda daha yüksektir ($\beta = .30, p < .001$). Benzer biçimde, kadın katılımcıların da terk etme puanları kontrol odağı dışsal olduğunda daha yüksektir ($\beta = .21, p < .001$). İkinci aşamada diğer ikili ve üçlü ortak etkilerin modelin yordayıcı gücüne katkıda bulunmadığı görülmüştür. Buna karşın Kontrol Odağı ve Eleştirel Düşünmenin anlamlı temel etkilerinin sürdüğü görülmüştür.

Dile getirme alt ölçeği ile yapılan analizde de Kontrol Odağı ve Eleştirel Düşünme değişkenlerinin ilk aşamada terk etme davranışlarını anlamlı biçimde yordadığı bulunmuştur. Bu değişkenlere ait temel etkiler varyansın % 8'ini açıklamıştır ($R = .27, F_{3,538} = 14.414, p < .001$). İkinci aşamada iki ve üçlü ortak etkilerin modele anlamlı bir katkısı olmadığı görülmüştür.

İhmal alt ölçeğine ait analiz sonuçları yalnızca Kontrol Odağı değişkeninin temel etkisinin anlamlı olduğunu göstermiştir ($R = .15, F_{3,538} = 4.514, p < .001$). Kontrol Odağı değişkeni varyansın % 2'sini açıklamaktadır. Sadakat değişkenine ait regresyon analizlerinde herhangi bir değişkenin temel etkisinin ya da ortak etkilerin anlamlı yordayıcılar olmadığı görülmüştür.

Tartışma

Araştırmanın bulguları kontrol odağının terk etme, dile getirme ve ihmal puanlarını anlamlı biçimde yordadığını göstermektedir. Kontrol odağının katılımcıların terk etme ve ihmal puanları üzerindeki etkisi negatif, dile getirme puanları üzerindeki etkisi ise pozitiftir. Ayrıca, kontrol odağı ve cinsiyet etkileşiminin terk etme davranışlarını anlamlı olarak yordadığı gözlenmiştir. Erkek ve kadın katılımcılar için terk etme puanları kontrol odağı puanlarının içsel ve dışsal eğilim göstermesi durumunda anlamlı olarak farklıdır. Son olarak, terk etme ve dile getirme davranışlarının eleştirel düşünme tarafından anlamlı olarak yordandığı belirlenmiştir. Analiz sonuçları eleştirel düşünme yatkınlığının dile getirme puanları üzerinde pozitif, terk etme puanları üzerinde ise negatif etkisi olduğunu göstermektedir.

Şekil 2. Cinsiyet x Kontrol Odağı Değişkenlerinin Terk Etme Puanları Üzerindeki Ortak Etkisi

Araştırmanın sonuçları toplu olarak değerlendirildiğinde araştırmanın denencelerinin kısmen desteklendiği görülmektedir. Beklendiği gibi kontrol odağı ve eleştirel düşünme yatkınlığı, dile getirme ve terk etme tepkilerini anlamlı biçimde yordamaktadır. İhmal puanları ise yalnızca kontrol odağı tarafından yordamaktadır. Bununla birlikte kontrol odağı x eleştirel düşünme etkileşiminin hiçbir bağımsız değişkeni anlamlı biçimde yordamadığı görülmektedir.

Kontrol odağı ve terk etme puanları arasındaki olumsuz ilişki bu bireylerin ilişkilerindeki doyumsuzlukların nedenini şans, kader ya da diğer partner gibi dışsal faktörlere atfetmeleri ile ilişkili olabilir (Dağ, 1992; Rotter, 1966). Böylesi bir dışsallaştırma bireylerin ilişkiye aktaracakları enerji miktarını düşürebilir ve terk etme davranışlarını doyumsuzluk yaşadıkları ilişkiyi bitirmenin bir yolu olarak görmelerine neden olabilir. Skinner (1996) bireylerin olaylar üzerinde kontrol algılamadıklarında farklı biçimde davranabildiklerini belirtmektedir. Bu tür durumlarda bireylerin geri çekilme ya da kaçma davranışlarının olasılığı artmaktadır. Bu düşünceleri destekler biçimde, Finkell ve Campbell (2001) kişilik özelliği olarak yüksek öz-kontrolün yapıcı, düşük öz-kontrolün ise yıkıcı ilişki davranışlarına neden olduğunu göstermişlerdir. Ayrıca, bireylerin stres yaratan durumun ne kadar kontrolleri altında olduğuyula ve başa çıkma kaynaklarının ne kadar yeterli olduğu ile ilgili değerlendirmeleri ne tür bir başa çıkma tarzı uygulayacaklarını etkileyebilmektedir (Compas, Banez, Malcarne ve Worsham, 1991; Folkman, 1984). Skinner ve Wellborn (1994) durum üzerindeki algılanan düşük kontrolün bireyin şaşkınlık, kaçma, karamsarlık ya da pasif yapıda davranışlar göstermesine neden olabileceğini önermektedirler. Bu bulgular ışığında, romantik ilişkilerdeki problemler ve doyumsuzlukların bireyin kontrol algısını etkileyebileceği önerilebilir. Bireyler ilişkilerindeki doyumsuzlukların kendi kontrolleri altında olmadığını algırlarsa terk etme davranışları gösterebilirler. Dışsal kontrol odağına sahip olmaları durumunda bu davranışların görülme olasılığının artacağı düşünülebilir. Bu çalışmanın bulguları da bu görüşü destekler niteliktedir. Çalışmada kontrol odağının terk etme ve ihmal puanlarını anlamlı olarak yordadığı ve aralarında pozitif bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Kontrol odağının dile getirme tepkilerini yordaması bu bireylerin problemlerin nedenlerini kendilerinde ve yaşadıkları ilişkide aramaları ile açıklanabilir. Bu bireylerin ilişkilerdeki doyumsuzlukların olası nedenlerini kendi davranışlarının ya da ilişkinin doğasının bir sonucu olarak algılama olasılıkları yüksektir. Bir diğer deyişle, olası doyumsuzlukların nedenlerini dışsal nedenlere atfetmek yerine kendi davranışlarını gözden geçirme eğiliminde olabilirler. Böyle bir tutum ilişki-

deki doyumsuzlukların aşılması için alternatif çözümler üretme olasılığını artıracaktır. Başka bir bakış açısından düşünüldüğünde, zaten çözüm arayışının kendisi ilişkiyi sürdürme isteğinin yapıcı bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Bu yanıyla dile getirme davranışları ilişkiyi sürdürme motivasyonunun doğal bir sonucu olarak görülebilir.

Kontrol odağının dile getirme davranışlarını yordamasına dair ikinci bir olası açıklama içsel kontrol odağının bireyin iletişim becerilerini olumlu yönde etkileyerek dile getirme davranışları gösterme olasılığını arttırması olabilir. Lefcourt, Martin ve Fick (1985) içsel kontrol odağına sahip bireylerin daha dikkatli dinleyiciler olduklarını, sosyal ortamlarda gereken becerilerinin daha gelişmiş olduğunu ve sosyal etkileşimlerdeki bazı ipuçlarını daha iyi yakalayabildiklerini bulmuşlardır. Bu özellikler içsel kontrol odağına sahip bireylerin ilişkilerdeki problemlere yapıcı bir biçimde yaklaşmalarını kolaylaştırıyor olabilir.

Son olarak kontrol algısının dile getirme davranışları üzerinde belirleyici etkileri olduğu öne sürülebilir. Skinner (1996), bireylerin içinde buldukları durum üzerinde kontrolleri olduğunu algılamaları durumunda durumun üstesinden gelmek için çaba sarf ettiklerini, davranışları başlattıklarını, olumsuza gidişler olduğunda ısrarcı davrandıklarını göstermiştir. Skinner bu durumlarda bireylerin yaklaşımlarının daha iyimser olduğunu, dikkatlerini daha uzun süre problemler üzerine odaklayabildiklerini, problem çözme ve eylem yönelimli olduklarını bulmuştur. Benzer biçimde Skinner ve Wellborn (1994) yüksek kontrol değerlendirmesinin bilgi arayışı, planlama, koruyucu girişimler ve doğrudan davranışlarla ilişkili olabileceğini önermektedirler. Bizim çalışmamızda da, bireylerin yüksek düzeyde kontrol algısına sahip olmalarının daha yüksek sıklıkta dile getirme davranışı göstermelerine neden olduğu öne sürülebilir.

Çalışmamızda eleştirel düşünme eğilimi terk etme davranışlarını yordayan önemli bir değişken olarak bulunmuştur. Facione (2004) düşük eleştirel düşünme eğilimine sahip bireylerin problemlere belirsizlikle ya da aşırı basitleştirici biçimde yaklaşmalarının ve karmaşık, ayrıntılı çözümlerde ısrarcı olmalarının problem çözme durumlarını kaçınılmaz olarak işlevsiz hale getirdiğini öne sürmektedir. Düşük eleştirel düşünme eğilimine sahip katılımcıların romantik ilişkilerindeki terk etme davranışlarının böylesi bir problem çözme tarzından etkilenmiş olabileceği öne sürülebilir.

İkinci bir olası açıklama olarak düşük eleştirel düşünme eğilimine sahip bireylerin ilişki içinde daha fazla problem çıkmasına neden olabilecek davranışları daha fazla gösteriyor olmaları gösterilebilir. Bu tür davranışlar ilişki doyumunu azaltarak daha fazla terk etme davranışının gösterilmesine neden olabilir. Delphi

projesinde de (1990) belirtildiği gibi bu bireyler genel olarak açık fikirli ve esnek değillerdir. Kendi kişisel yanlılıkları ile yüzleşme konusunda isteksizdirler. Olaylar hakkında net fikirlere sahip değillerdir ve sorgulamayı tercih etmezler. Dolayısıyla bu özellikleri ilişki içinde ortaya çıkan problemlere etkili çözümler bulamamalarına neden olabilir. Benzer biçimde, düşük eleştirel düşünme eğilimi partnerden kaynaklanan problemleri davranışları ele almayı da güçleştirecektir. Problemleri durumların etkili biçimde ele alınmaması olumsuz duyguların daha sık yaşanmasına ve ilişkideki doyumsuz azalmasına neden olabilir. Sonuçta terk etme davranışları ilişkideki olumsuzluklara verilen bir tepkiye dönüşebilir.

Eleştirel düşünme yatkınlığı yüksek olan bireylerin etkili problem çözme, etkili çözümler üretme, olaylara açık fikirlilikle yaklaşma, kendi önyargılarıyla yüzleşebilme ve deneyime açık olma gibi olumlu özelliklere sahip oldukları bilinmektedir (Facione 2004). Bu özelliklerin bireylerin verdiği dile getirme tepkilerini kolaylaştırması mümkündür. Eleştirel düşünme eğilimi yüksek bireylerin kendi bakış açılarını gözden geçirme olasılıkları yüksek olduğu için, ilişkideki diğer tarafın bakış açısını da dürüstçe ele alması ve değerlendirmesi beklenebilir. Clifford, Boufal ve Kurtz (2004) üniversite öğrencilerinin eleştirel düşünme puanlarının deneyime açıklık puanları ile anlamlı pozitif korelasyonlar gösterdiğini bulmuşlardır. Clifford ve arkadaşlarının çalışması dile getirme davranışlarının açıklanması konusunda özel bir öneme sahip olabilir. Bu çalışmada tanımlanan deneyime açıklık 6 bileşenden oluşan bir yapıyı ifade etmektedir ve bu bileşenlerden ikisi düşünceler ve değerler eleştirel düşünme puanları ile kuvvetli korelasyonlara sahiptir. Düşünceler bileşeni entelektüel merakı, açık fikirliliği ve yeni düşünceleri dikkate alma istekliliğini göstermektedir. Değerler bileşeni ise yargıların bağımsızlığını ve yeni etik, sosyal ya da politik bakış açılarına dikkate almayı ifade etmektedir. Sözü edilen bu niteliklere sahip olmanın romantik ilişkilerdeki problemleri ve doyumsuzlukları ele almayı olumlu yönde etkileyeceği açıktır. Sonuç olarak yüksek eleştirel düşünme eğiliminin bizim çalışmamızdaki katılımcıların partnerlerinin bakış açılarına anlamalarını kolaylaştırmış olabileceğini söylemek mümkündür. Bu anlayışın ilişkideki doyumsuzlukları gidermek için birlikte yaratıcı ve etkili çözümler aramalarına neden olabileceği düşünülebilir.

Literatürde partnerler arasındaki iyi iletişimin ilişkilerin sürmesine ve alınan doyuma katkıları olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır (örn., Davis ve Oathout, 1987; Halford, Sanders ve Behrens, 2001). Yüksek eleştirel düşünme eğiliminin partnerler arasındaki iletişimi zenginleştirerek ilişki doyumuna katkıda bulunabileceği düşünülebilir. Örneğin, yüksek

eleştirel düşünme eğilimine sahip bireylerin partnerlerinden gelen geribildirimleri dikkate almaları ve değerlendirmeleri olasıdır. Böylelikle, kendi bakış açılarını ve ilgili davranışlarını gerek duyulduğunda değiştirme olasılığı belirecektir.

Araştırmamızda bağımsız değişkenlerin aktif tepkileri anlamlı biçimde yordamasının eğitim düzeyi ve katılımcıların statüsü ile ilişkili olması mümkündür. Rusbult, Johnson ve Morrow (1986b) eğitim düzeyi yüksek bireylerin ilişkideki doyumsuzluklara daha çok aktif tepkiler (dile getirme ve terk etme) verdiklerini sadakat ve ihmal gibi pasif boyuttaki davranışları daha az gösterdiklerini bulmuşlardır. Dolayısıyla bu çalışmadaki terk etme ve dile getirme puanlarının anlamlı biçimde farklı olmaları katılımcıların eğitim düzeyinden etkilenmiş olabilir. Sonuçlara etki edebilecek bir diğer özellik de katılımcıların evlilik statüsüdür. Rusbult, Johnson ve Morrow aynı çalışmalarında evli bireylerin ilişki doyumsuzluklarına pasif boyutta tepkiler göstermeleri olasılığının daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Bizim çalışmamızdaki katılımcıların tamamının bekar olduğu ve romantik ilişkilerdeki karşılıklı bağlılığın evliliklerdeki kadar yüksek olmaya bileceği dikkate alınır bu çalışmadaki aktif davranışların sıklığının katılımcının statüsünden kaynaklanabileceği dikkate alınmalıdır. Üniversite öğrencilerinin ilişkilerindeki doyumsuzluklara aktif tepkiler göstermeleri (özellikle terk etme) olasılıkları artmaktadır. Ayrıca üniversite öğrencileri için alternatif romantik ilişkilerin varlığı ve ulaşılabilirliği terk etme davranışlarının sıklığını arttırabilir.

Bu çalışmanın bulguları değerlendirilirken dikkate alınması gereken bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Araştırmada deneysel bir yöntem yerine öz-bildirim tarzında ölçümlerin kullanılması ve gerçek davranışların gözlenememesi araştırma değişkenleri arasında kuvvetli nedensel ilişkiler kurulmasını güçleştirmektedir. Bu durumla ilişkili ikinci sınırlılık araştırmada kullanılan ölçüm araçları ile ilgilidir. Araçlar öz-bildirim tarzında olduğu için geçerlilik problemi dikkate alınmalıdır. Örneğin, bireylere romantik ilişkileri ile ilgili sorular sorulduğunda sosyal beğenirlik yönünde yanıtlar vermeleri olasılığı bulunmaktadır. Örneklemin boyut olarak sınırlı olmasını engellemek gibi pratik nedenlerden dolayı araştırma verilerinin romantik ilişki içindeki tarafların sadece birinden toplanmış olması bir başka önemli sınırlılıktır. Bu nedenle, ilişki doyumsuzluklarına verilen tepkilerin iki taraf arasındaki etkileşim içinde değerlendirilmesi mümkün olmamıştır. Son olarak, örneklemin üniversite öğrencilerinden oluştuğu ve sonuçların benzer yaş gruplarındaki diğer bireylere genellenmesinin güç olduğu hatırlatılmalıdır.

Araştırmanın bulgularına dayanılarak psikoterapi ve danışma süreçlerinde kullanılabilir bazı yak-

laşımın önerilebilir. Kontrol odağı dışsal olan bireylerin ilişkilerinde doyumuzluk yaşadıklarında terk etme ve ihmal gibi yıkıcı davranışları gösterebilecekleri düşünülerek sürecin bu davranışlar oluşmadan önce koruyucu müdahalelere odaklanması önerilebilir. Ayrıca, terk etme ve ihmal davranışlarına doğrudan müdahale etmenin yanı sıra bireyin kontrol inancının ve eleştirel düşünme yatkınlığının artırılmasının ilişki problemleriyle ilgili terapötik sürecin etkililiğini artıracakları öngörülebilir. Dile getirme gibi olumlu davranışların pekiştirilmesinin de bu süreçlerde yararlı olacağı önerilebilir.

Son olarak daha sonraki araştırmalar için bazı önerilerde bulunulabilir. Doyumsuzluğa verilen tepkilerin izlediği bir sıralamanın olup olmadığı merak konusudur. Bir partnerin ilişki doyumuzluğuna verdiği tepkinin diğer partnerde hangi tepki ile karşılandığı araştırılması gereken bir başka önemli konudur. Ayrıca, demografik değişkenler ya da problemin şiddeti gibi ilişki doyumuzluğuyla ilgili diğer değişkenlerin araştırılması romantik ilişkiler literatürüne katkı sağlayacaktır.

Kaynaklar

- Aiken, L. S. ve West, S. G. (1991). *Multiple regression: Testing and interpreting interactions*. Thousand Oaks: Sage.
- Abowitz, D. A., Knox, D., Zusman, M. ve Mcneely, A. (2009). Beliefs about romantic relationships: Gender differences among undergraduates. *College Student Journal*, 43, 276-284.
- Allen, J. ve Lester, D. (1994). Belief in paranormal phenomena and external locus of control. *Perceptual and Motor Skills*, 79, 226.
- American Philosophical Association (1990). *Critical thinking: A statement of expert consensus for purposes of educational assessment and instruction*. "The Delphi Report" Committee on pre-college philosophy. (ERIC Doc. No. ED 315 423).
- Bailey, J. R. (1997). Need for cognition and response mode in the active construction of an information domain. *Journal of Economic Psychology*, 18, 69-85.
- Bevan, J. (2010). Serial argument goals and conflict strategies: A comparison between romantic partners and family members. *Communication Reports*, 23, 52-64.
- Büyükaşahin, A. (2005). Çok Boyutlu İlişki Ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 16, 97-105.
- Büyükaşahin, A. ve Hovardaoğlu, S. (2007). Yatırım modelinin bazı ilişkisel değişkenler yönünden incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 22, 69-86.
- Camp, P. L. ve Ganong, L. H. (1997). Locus of control and marital satisfaction in long-term marriages. *Families in Society*, 78, 624-631.
- Clifford, J. S., Boufal, M. M. ve Kurtz, J. E. (2004). Personality traits and critical thinking skills in college students: Empirical tests of a two-factor theory. *Assessment*, 11, 169-176.
- Compas, B. E., Banez, G. A., Malcarne, V. ve Worsham, N. (1991). Perceived control and coping with stress: A developmental perspective. *Journal of Social Issues*, 47, 23-34.
- Çırakoğlu, O. C. (2006) *Role of locus of control and critical thinking in handling dissatisfactions in romantic relationships of university students [Kontrol odağının ve eleştirel düşünmenin üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilerindeki doyumuzlukları ele alış biçimleri üzerindeki rolü]*. Yayınlanmamış doktora tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Dağ, İ. (1991). Rotter'in İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği (RİDKÖÖ)'nin üniversite öğrencileri için güvenilirliği ve geçerliği. *Türk Psikoloji Dergisi*, 7, 10-16.
- Dağ, İ. (1999). The relationships among paranormal beliefs, locus of control and psychopathology in a Turkish college sample. *Personality and Individual Differences*, 26, 723-737.
- Dağ, İ. (2002). Kontrol Odağı Ölçeği (KOÖ): Ölçek geliştirme, güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 17, 77-90.
- Davis, M. H. ve Oathout, H. A. (1987). Maintenance of satisfaction in romantic relationships: Empathy and relational competence. *Journal Personality and Social Psychology*, 53, 397-410.
- Deal, K. H. (2003). The relationship between critical thinking and interpersonal skills: Guidelines for clinical supervision. *The Clinical Supervisor*, 22, 3-19.
- Doherty, W. J. (1981). Locus of control differences and marital dissatisfaction. *Journal of Marriage and the Family*, 43, 369-377.
- Dönmez, A. (1987) Bazı kişilerarası ilişki durumlarını algılama ve değiştirme zihinsel ve psiko-sosyal isteginde cinsiyet farkı. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 20, 143-158.
- DuCette, J. ve Wolk, S. (1973). Cognitive and motivational correlates of generalized expectancies for control. *Journal Personality and Social Psychology*, 26, 420-426.
- Ekinci, Ö. (2009). *Öğretmen adaylarının empatik ve eleştirel düşünme eğilimlerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Facione, P. A. (2004). *Critical thinking: What it is and why it counts*. Millbrae, CA: California Academic Press.
- Facione, P. A. ve Facione, N. C. (1992). *The California Critical Thinking Dispositions Inventory (CCTDI); and the CCTDI Test Manual*. Millbrae, CA: California Academic.
- Facione, P. A., Facione, N. C. ve Giancarlo, C. A. F. (2000). The disposition toward critical thinking: Its character, measurement and relationship to critical thinking skill. *Informal Logic*, 20, 61-84.
- Finkel, E. J. ve Campbell, W. K. (2001). Self-control and accommodation in close relationships: An interdependence analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81, 263-277.
- Folkman, S. (1984). Personal control and stress and coping processes: A theoretical analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 46, 839-852.
- Giancarlo, C. A., Blohm, S. W. ve Urdan, T. (2004). Assessing secondary students' disposition to critical thinking: Development of the California measure of mental motivation. *Educational and Psychological Measurement*, 64, 347-364.
- Halford, W. K., Sanders, M. R. ve Behrens, B. C. (2001). Can skills training prevent relationship problems in at-risk couples? Four-year effects of a behavioral relationship education program. *Journal of Family Psychology*, 15, 750-768.
- Hisli Şahin, N., Basım, H. N. ve Çetin, F. (2009). Kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarında kendilik algısı ve kontrol odağı. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20, 153-163.
- Jorgenson, D. O. (1981). Locus of control and perceived causal

- influence of the lunar cycle. *Perceptual and Motor Skills*, 52, 864.
- Kilpatrick, S. D., Bissonnette, V. L. ve Rusbult, C. E. (2002). Empathic accuracy and accommodative behavior among newly married couples. *Personal Relationships*, 9, 369-393.
- Kökdemir, D. (2003). *Belirsizlik durumlarında karar verme ve problem çözüme*. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Lefcourt, H. M., Martin, R. A. ve Fick, C. M. (1985). Locus of control for affiliation and behavior in social interactions. *Journal of Personality and Social Psychology*, 48, 755-759.
- Lin, Y. H. W. ve Rusbult, C. E. (1995). Commitment to dating relationships and cross-sex friendships in America and China: The impact of centrality of relationship, normative support, and investment model variables. *Journal of Social and Personal Relationships*, 12, 7-26.
- Madden, M. E. ve Janoff-Bulman, R. (1981). Blame, control and marital satisfaction: Wives' attributions for conflict in marriage. *Journal of Marriage and the Family*, 43, 663-674.
- Martin, R., Thomas, G., Charles, K., Epitropaki, O. ve McNamara, R. (2005). The role of leader-member exchanges in mediating the relationship between locus of control and work reactions. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 78, 141-147.
- Miller, P. C., Lefcourt, H. M., Holmes, J. G., Ware, E. E. ve Saleh, W. E. (1986). Marital locus of control and marital problem solving. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51, 161-169.
- Morrow, G. D. (1985). *The impact of perception of control, problem severity, and commitment on responses to dissatisfaction in romantic involvements*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, University of Kentucky, Lexington.
- Myers, S. M. ve Booth, A. (1999). Marital strains and marital quality: the role of high and low locus of control. *Journal of Marriage and Family*, 61, 423-436.
- Peltzer, K. (2002). Paranormal beliefs and personality among black south African students. *Social Behavior and Personality*, 30, 391-398.
- Randall, T. M. ve Desrosiers, M. (1980). Measurement of supernatural belief: Sex differences and locus of control. *Journal of Personality Assessment*, 44, 493-498.
- Rotter, J. B. (1954). *Social learning and clinical psychology*. New York: Prentice-Hall.
- Rotter, J. B. (1966). Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychological Monographs: General and Applied*, 80 (1, Whole No. 609).
- Rusbult, C. E. (1980). Commitment and satisfaction in romantic associations: A test of the investment model. *Journal of Experimental Social Psychology*, 16, 172-186.
- Rusbult, C. E. ve Buunk, B. P. (1993). Commitment processes in close relationships: An interdependence analysis. *Journal of Social and Personal Relationships*, 10, 175-204.
- Rusbult, C. E., Zembrodt, I. M. ve Gunn, L. K. (1982). Exit, voice, loyalty, and neglect - responses to dissatisfaction in romantic involvements. *Journal of Personality and Social Psychology*, 43, 1230-1242.
- Rusbult, C. E. ve Zembrodt, I. M. (1983). Responses to dissatisfaction in romantic involvements - a multidimensional-scaling analysis. *Journal of Experimental Social Psychology*, 19, 274-293.
- Rusbult, C. E., Johnson, D. J. ve Morrow, G. D. (1986a). Impact of couple patterns of problem solving on distress and nondistress in dating relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50, 744-753.
- Rusbult, C. E., Johnson, D. J. ve Morrow, G. D. (1986b). Predicting satisfaction and commitment in adult romantic involvements - an assessment of the generalizability of the investment model. *Social Psychology Quarterly*, 49, 81-89.
- Rusbult, C. E., Verette, J., Whitney, G. A., Slovick, L. F. ve Lipkus, I. (1991). Accommodation processes in close relationships. Theory and preliminary empirical evidence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60, 53-78.
- Scheidt, R. J. (1973). Belief in supernatural phenomena and locus of control. *Psychological Reports*, 33, 1159-1162.
- Sherman, M. R., Pelletier, R. J. ve Ryckman, R. M. (1973). Replication of the relationship between dogmatism and locus of control. *Psychological Reports*, 33, 749-750.
- Skinner, E. A. (1996). A guide to constructs of control. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71, 549-570.
- Skinner, E. A. ve Wellborn, J. G. (1994). Coping during childhood and adolescence: A motivational perspective. D. Featherman, R. Lerner ve M. Perlmutter, (Ed.), *Life-span development and behavior* içinde (91-113). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Smith, J., Welsh, D. ve Fite, P. (2010). Adolescents' relational schemas and their subjective understanding of romantic relationship interactions. *Journal of Adolescence*, 33, 147-157.
- Tezer, E. (1986). *Evli eşler arasındaki çatışma davranışları: Algılama ve doyum*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Thomas, K. W. (1976). Conflict and conflict management. M. Dunnette, (Ed.), *Handbook of industrial and organizational psychology* içinde (889-933). Chicago: Rand McNally.
- Toback, J. J., Nagot, E. ve Miller, N. (1988). Paranormal beliefs in locus of control: A multidimensional examination. *Journal of Personality Assessment*, 52, 241-246.
- Williams, J. G. ve Stack, J. J. (1972). Internal-external control as a situational variable in determining information-seeking by Negro students. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 39, 187-193.

Ek 1. İlişki Problemlerine Tepkilerim Ölçeği

Partnerim/flörtüm/çıktığım kişi...

1. keyifsizken beni kırarak bir şey söylediğinde, durumu düzeltmeye ve sorunu çözmeye çalışırım.
2. bana öfkelendiğinde ve bir süre beni görmezlikten geldiğinde, ayrılmayı düşünürüm.
3. bana karşı kaba ya da düşüncesiz davrandığında, ona sadık kalırım ve durumun düzelmesini beklerim.
4. düşüncesiz veya hoş olmayan biçimde davrandığında, bir süre başka bir şey yaparım ve durumla ilgilenmekten kaçınırım.
5. keyifsizken beni kırarak bir şey söylediğinde, o kadar öfkelenirim ki çıkıp gitmek isterim.
6. düşüncesiz veya hoş olmayan biçimde davrandığında, onu affederim ve olanları unuturum.
7. bana öfkelendiğinde ve bir süre beni görmezlikten geldiğinde, bir süre uzak dururum ve sorunla ilgilenmekten kaçınırım.
8. bana karşı kaba ya da düşüncesiz davrandığında, durumu düzeltmeye ve koşulları iyileştirmeye çalışırım.
9. keyifsizken beni kırarak bir şey söylediğinde, surat asarım ve bir süre ondan uzak kalmaya çalışırım.
10. bana karşı kaba ya da düşüncesiz davrandığında, ilişkimizi bitirmeyi düşünmeye başlarım.
11. düşüncesiz veya hoş olmayan biçimde davrandığında, olup biteni onunla sakin bir biçimde tartışırım.
12. bana öfkelendiğinde ve bir süre beni görmezlikten geldiğinde, öylece durup onun öfkesinin geçmesini beklerim.
13. düşüncesiz veya hoş olmayan biçimde davrandığında, ben de onunki kadar hoş olmayan bir şey yaparım.
14. bana öfkelendiğinde ve bir süre beni görmezlikten geldiğinde, bir çözüm bulmaya çalışarak onunla ne olup bittiği hakkında konuşurum.
15. keyifsizken beni kırarak bir şey söylediğinde, yanlış anladığımı varsayıp olayın üstünde durmam.
16. bana karşı kaba ya da düşüncesiz davrandığında, bütün olanları boş verir ve onunla daha az zaman geçirmeye çalışırım.

0 = Bunu asla yapmam, 2 = Bunu çok nadir yaparım, 4 = Bunu ara sıra yaparım,
6 = Bunu sık yaparım, 8 = Bunu her zaman yaparım

İPTÖ Alt Ölçekleri ve Maddeleri

Dile Getirme: 1, 8, 11, 14

Sadakat: 3, 6, 12, 15

Terk Etme: 2, 5, 10, 13

İhmal: 4, 7, 9, 16

Summary

The Predictive Role of Locus of Control and Critical Thinking on Reactions to Relationship Dissatisfactions of University Students

Okan Cem Çırakoğlu
Başkent University

Esin Tezer
Middle East Technical University

A body of existing knowledge indicated that romantic relationships play a crucial role in young individuals' social and emotional development as well as gaining adult social roles. For these reasons, romantic relationships in adolescence are studied intensively (e.g., Abowitz, Knox, Zusman, & Meneely, 2009; Bevan, 2010; Smith, Welsh, & Fite, 2010). However, human relationships in different areas of life are not free from problems. In every kind of interpersonal relationship problems and dissatisfactions may appear. The purpose of the present study is to investigate the roles of critical thinking disposition and locus of control in university students' responses to dissatisfactions in their romantic relationships.

Rusbult and Zembrodt (1983) were able to provide taxonomy of the domain of dissatisfactions in romantic relationships by employing a multidimensional scaling methodology. Their work clearly suggested four main response categories: Exit, voice, loyalty and neglect. In this taxonomy, exit refers to ending the relationship or behaving in an actively destructive manner. Voice behaviors refer to actively and constructively attempting to improve conditions in a relationship when dissatisfaction exists. As a cluster of passive behaviors, loyalty behaviors refer to passively but optimistically waiting for conditions to improve in a relationship when dissatisfaction exists. Finally, neglect refers to passively allowing conditions to deteriorate in a relationship when dissatisfaction exists.

Exit, voice, loyalty and neglect responses differ from one another along two dimensions. First, responses differ in terms of constructiveness versus destructiveness. In this classification, *constructiveness* versus *destructiveness* refers to the impact of a behavior on the relationship, not to its impact on the individual. The second dimension is *activity* versus *passivity*. Activity

versus passivity refers to the impact of a reaction on the immediate problem, not to the character of the behavior itself. In the taxonomy, exit and neglect are destructive; voice and loyalty are constructive responses. On the other dimension, exit and voice represent active, while loyalty and neglect represent passive responses.

The concept of locus of control has its origin in the social learning theory of Rotter (1954; 1966) and is supposed to be an important variable in understanding the nature of close relationships. In general, locus of control refers to a personality or dispositional variable reflecting the tendency to perceive events as being either a consequence of one's own actions or a consequence of outside factors such as fate, chance or powerful others that are beyond one's personal control (Bearinger & Blum, 1997; Marks, 1998). Rotter's (1966) original locus of control classification places generalized beliefs concerning who or what influences consequences on a bipolar dimension from internal to external control. *Internal locus of control* is the term used to describe the belief that control for future outcomes resides primarily in oneself. By contrast, *external locus of control* refers to the expectancy that the control of outcomes is outside of oneself. People who tend to have external locus of control tend to attribute their experiences and outcomes to external factors such as fate, chance or luck (Lefcourt, 1982). From an interpersonal point of view, it was found that individuals with external locus of control orientation have some disadvantages in terms of social skills. On the other hand, individuals with internal locus of control are more successful in their social relationships (Martin et al., 2005). Some studies also revealed that internal locus of control is associated with higher level of satisfactions (e.g., Madden & Janoff-Bulman, 1981; Camp & Ganong, 1997) and more frequent problem solving behaviors (Miller et al., 1986). Since the locus of control

construct is related to one's belief in the causes of consequences, it can be argued that locus of control may also affect individuals' attributions toward causes and consequences of dissatisfactions, and in turn their responses, in their romantic relationships.

Another variable of the present study is critical thinking disposition. Facione and Facione (1992) defined critical thinking disposition as purposeful, self-regulatory judgment which results in interpretation, analysis, evaluation and inference as well as explanation of evidential, conceptual, methodological, criteriological or contextual considerations upon which judgment is based. One of the main emphases of critical thinking models is that it leads to effective solutions (Lundquist, 1999). Braman (1999) emphasized that critical thinking is not solely an activity which may be used in academic situations but is also an effective tool which may be utilized in every situation where peaceful solutions are needed. According to him understanding other parties in a conflict situation is a crucial component of critical thinking and what is important in a conflict situation is not getting the most benefit or having a superior position over the conflicting parties, but coming to a mutually benefiting position. From this point of view, critical thinking disposition may affect individual relationship behaviors. For instance, it is important for a person who has an ongoing romantic relationship to differentiate facts, proven ideas and assumptions. If the parties in a conflict situation set their opinions on assumptions rather than facts, the likelihood of generating constructive alternatives and finding solutions may decrease. Similarly, it can be argued that higher level of critical thinking disposition may be related to individuals' repertoire of constructive relationship behaviors.

In the present study, it was hypothesized that (1) internal locus of control is expected to predict higher levels of voice and loyalty responses, whereas external locus of control is expected to predict exit and neglect responses, (2) higher levels of critical thinking disposition are expected to predict voice and loyalty responses, whereas lower levels of critical thinking disposition are expected to predict exit and neglect responses, and (3) a locus of control - critical thinking interaction is expected to predict reactions to dissatisfaction. Internal locus of control and high critical thinking disposition will jointly predict voice and loyalty responses, whereas external locus of control and low critical thinking disposition will jointly predict exit and neglect responses.

Method

Participants

The sample consisted of 580 university students (373 females, 207 males) from different faculties of three

state and two private universities located in Ankara. The age range of the total sample was between 17 and 29, with the mean age of 21.11 ($SD = 1.76$). The mean ages for females and males were 20.93 ($SD = 1.68$) and 21.29 ($SD = 1.86$), respectively. The length of romantic relationships of the participants, either in the past or in the present, changed between 15 and 20 months.

Instruments

Demographic Data Form (DDF). DDF was developed to gather information about the participants, including gender, age and faculty. Participants were also asked some questions such as whether or not they were involved in any romantic relationship, and the length of their previous and present romantic relationships.

My Responses to Relationship Problems Scale (MRRPS). My Responses to Relationship Problems Scale (MRRPS; Appendix A) was originally developed by Rusbult, Verette, Whitney, Slovik, and Lipkus (1991) and revised by Kilpatrick, Bissonnette, and Rusbult (2002) to measure individuals' possible response tendencies to dissatisfactions in romantic relationships. In the present study, the revised version of MRRPS was used. MRRPS is a 16-item 9-point Likert type scale with the response alternatives ranging from 0 = never to 8 = always. The scale yields 4 scores based on the dimensions of voice, loyalty, exit and neglect.

The California Critical Thinking Disposition Inventory (CCTDI). CCTDI (Facione & Facione, 1992) consists of 75 Likert-type items, and participants are asked to indicate the extent to which they agree or disagree with each statement on a continuum ranging from 1 to 6. Higher scores indicate a higher disposition of critical thinking. In the present study the Turkish version of CCTDI adapted by Kökdemir (2003) was used.

Internal-External Locus of Control Scale (IELCS). The Internal-External Locus of Control Scale (IELCS) was developed by Rotter in 1966. It consists of 29 items that measure locus of control on an internal-external continuum. Higher scores in IELCS indicate high external locus of control and lower scores indicate higher internal locus of control. IELCS was adapted to Turkish by Dağ (1991) in a sample of university students.

Results

Moderated regression analyses revealed that exit, voice and neglect responses were predicted by locus of control. Critical thinking significantly predicted exit and voice scores. The only significant interaction effect was locus of control x gender interaction. This interaction predicted only the exit scores.

Discussion

In the present study high locus of control scores (i.e., externals) predicted exit scores. This result can be explained in several ways. People with high external locus of control might have attributed sources of dissatisfactions in their relationship to external factors, i.e., to their romantic partner. In other words, they may have perceived their partners as sources of problematic situations or dissatisfactions. Such an externalization may decrease their commitment and the energy they invest in the relationship. Consequently, participants with external locus of control may exhibit exit behaviors for the purpose of ending their dissatisfying relationship with a partner who is perceived as the sole cause of dissatisfaction. Another explanation may be related to the potential consequences of beliefs in locus of control construct. If individuals in romantic relationships perceive that dissatisfaction situations are not under control, they may react by exhibiting escape behaviors (exit) especially if they have external orientations.

Locus of control main effect on voice scores can be related to the way that the individuals with internal locus of control perceive their behavior-outcome contingencies. It is possible that they could attribute dissatisfactions in their relationships to their own behaviors. That is, they would search for possible sources of dissatisfactions by examining their own behaviors instead of focusing on external sources. Another explanation might be that internal locus of control enhances individuals' communication skills and increases the likelihood of voice behaviors. Lefcourt, Martin, and Fick (1985) found that people with internal locus of control are more attentive listeners, more skilled in social interaction and more sensitive to social cues that manifest meaning inherent in a social situation. These characteristics of internals can facilitate their management of relationship problems in a constructive manner. Thus, application of good communication skills in a romantic relationship is a way of exhibiting voice behaviors.

In the present study, the level of critical thinking disposition was found to be the predictor of exit behavior. It was expected that some characteristics of individuals with low critical thinking disposition may hinder effective relationship functioning. As stated by Facione (2004), characteristics such as approaching problems with uncertainty or in an overly simplistic manner and insisting on detailed and complicated solutions which are ineffective and inapplicable may make the problematic situations inevitably more difficult for individuals

with low critical thinking disposition. Another possibility is that lower level of critical thinking disposition may lead to engaging in behaviors that may elicit problem behaviors more frequently, thus leading to relationship dissatisfaction, which in turn leads to exit behaviors.

Critical thinking also predicted voice behaviors. Having a higher level of critical thinking disposition may facilitate overcoming dissatisfactions or problematic relationship situations. According to Facione (2004), people with high critical thinking disposition are open-minded regarding divergent world views, flexible in considering alternatives and opinions, fair-minded in appraising reasoning, honest in facing their own biases, prejudices, stereotypes or egocentric tendencies. Since they are open to change or revise their points of view, people with high critical thinking may honestly evaluate both their own and the other's viewpoint. Another reason may be that the participants with higher level of critical thinking disposition facilitate understanding of partners' viewpoints. Consequently, they can elaborate on creative solutions to their relationship problems which result in dissatisfactions. Similarly, critical thinking disposition may also facilitate communication skills between partners. In the literature, there is evidence that good communication skills positively contribute to relationship maintenance and satisfaction (e.g., Davis & Oathout, 1987; Halford, Sanders, & Behrens, 2001). By a good communication, they may change their viewpoints and accompanying behaviors when necessary. Honestly evaluating feedbacks from partners may eventually lead to cognitive and behavioral changes and may positively contribute to relationship satisfaction.

The present study has a number of limitations. First, the use of self-report measures instead of experimentations or actual behavioral observations makes it impossible to draw causal inferences. Second, all measurement tools utilized in the present study are self-report measures and prone to validity problems. Third, the sample of the present study consisted of university students and represents only university students. Therefore, the results of this study should be generalized cautiously. Finally, although this study examined the role of locus of control and critical thinking on behavior categories related to dissatisfactions in romantic relationships, data were collected only from one partner because of practical reasons such as the difficulty of finding a larger sample of dating couples. For this reason, the interactional nature of relationship dissatisfactions was not evaluated in this study.